

1. Fil-gazzetta "Lehen is-Sewwa" fakkart l-irqaqat taż-żjara tal-Patri Majjistru General L. Theissling, kif habbruhom id-Dumnikani nfushom: ara l-ħarġa tas-26 ta' Awissu 1996 *et seq.*
  2. Qabbell ukoll "Katrin x'taf bil-Latin?" ta' Gużè Aquilina, Lehen il-Malti, Settembru 1932.
  3. Fil-ktieb "Malta and Me", (1928), Eric Shepherd kieb f'pagna 182: "... is it any great wonder that the ones with brains proclaim a 'cultural affinity' with Italy? ... As my friend, Mifsud Bonnici, said to me: 'I should make a very poor imitation of an Englishman, but Italian comes naturally to me,' He meant that the mentality of the English he saw was beyond him, but that of the Italians in their cities was well within his grasp. This, of course, is the able young man we did not send to Oxford!"
- L-istudent kien Carmelo Mifsud Bonnici li għamel karriera mill-aqwa bħala avukat fil-kawżi tal-kriminal u bħala politiku. Il-kotra kienet tafu familjarment bl-isem ta' "Il-Gross". Kien poeta tajjeb bit-Taljan u bil-Malti. O. F. Tencajoli jsemmih fil-gabra, "Poeti Maltesi d'Oggi", 1932. Hatruh Membru akkademiku ta' l-Għaqda tal-Kittieba tal-Malti. Għall-poeżija tiegħu bil-Malti ara l-versi "Quddiem Gesù Msallab", Lehen il-Malti, 1937, meta kien jagħmel mir-rivista l-Prof. P. P. Saydon.
- Meta fl-1935 il-Gvern nieda għall-ewwel darba konkors ta' rumanzi bil-Malti, l-Onor. Dr. Carmelo Mifsud Bonnici għażluh membru tal-ġurija, flimkien ma' l-Avukat A. V. Laferla, Direttur ta' l-Edukazzjoni, Ant. Cremona, Mons. G. Darmanin, Rev. G. Delia, S.J., Rev. Carm. Farrugia, u l-Prof. P. P. Saydon. L-ewwel premju ħadu Gużè Aquilina bir-rumanz tiegħu "Taħt Tliet Saltiniet". L-awtur kitbu meta kien fi tmiem l-istudji tiegħu fil-kors tal-liġi fl-Università. Ir-rapport uffiċjali ħareġ fl-1936. Għal tagħrif aktar agra l-kitba ta' G. Chetcuti. "Il-Professur Gużè Aquilina – Awtur tar-rumanz 'Taħt Tliet Saltiniet'" – Lehen il-Malti, 1938.
- Eric Shepherd gie Malta bħala professur ta' l-Ingliz fl-Università ta' Malta, li dak iż-żmien kienet għadha fil-bini l-qadim, Strada San Paolo, il-Belt. Fil-ktieb tiegħu, Eric Shepherd għandu kliem ta' rispett għal Carmelo Mifsud Bonnici, minkejja li jekk noqogħdu fuq il-kliem fil-ktieb ta' tifikriet, l-awtur qajla kien inizzel l-istudenti universitarji ta' żmien.
- L-Onor. Dr. Carmelo Mifsud Bonnici jiġi missier l-E.T. Dr. Ugo Mifsud Bonnici, President tar-Repubblika ta' Malta.
4. Il-qari "Il-Malti" beda johroġ fl-1925. Il-Kummissjoni magħżula fl-14.11.1920 stampat ir-Rapport tagħha fl-1921 wara li ħadet sbatax-il laqgħa halli thejji x-xogħol lli daħlet għalih. Kien hemm laqgħa generali fit-18.12.1921 halli jsejdeddu r-Rapport. Fl-1924 deher it-"Tagħrif fuq il-Kitba Maltija" fejn "ix-xogħol kollu gie fl-aħħar maħdum u miġbur mis-sur Nin Cremona." L-Onor. Arturo Mifsud, M.L.A., qanqal il-ħtieġa li l-Gvern jistampa t-"Tagħrif" li kellha fidejha l-"Għaqda" fil-laqgħa tal-Parlament tat-22 ta' Novembru 1923, meta saret taħdita fuq mozzjoni li kien għamel huwa. Il-Gvern wiegħed li jistampa l-ktieb. Bil-ħruġ tiegħu tista' tghid li bdiet tidher il-ħajja ta' l-"Għaqda". L-Onor. Arturo Mifsud, MLA, għażluh Kaxxier ta' l-Għaqda fl-ewwel kumitat maħtur fis-7 ta' Lulju 1922. Fil-laqgħa ta' wara ta' l-imsejbin kollha fit-13 ta' Mejju 1923, għażluh Viċi-President flimkien ma' l-Avukat A. V. Laferla u l-Avukat L. F. Mizzi. Dawn it-tliet Viċi-Presidenti żdiedu ma' l-Onor. Senatur Mons. Pawl Galea.
  5. Ara G. Cassar Pullicino, "Gużè Muscat Azzopardi", 1991, pagna 75 *et seq.* għal tagħrif itwal. Għall-istorja ta' min ifakkar li l-alfabett imsawwar mill-"Academia Filologica Maltese" kellu l-ħsieb jgħin l-iskular Malti fit-tagħlim tat-Taljan fl-iskejjel ta' Malta.
  6. It-tifikriet ta' Herbert Ganado, "Rajt Malta Tinbidel", u ta' Anton Buttigieg, "Mill-Album ta' Hajti", jixhdu biżżejjed. Iż-żewġ awturi avukati taw sehemhom shiħ fil-ħajja politika u kulturali ta' Malta.
  7. Ara l-gazzetta "The Sunday Times" (ta' Malta), ħarġa tas-7 ta' Jannar 1996, fejn hemm ritratt u tagħrif.
  8. Għadha ftit taż-żmien għax kienu qegħdin isiru xi xogħlijiet fil-post, li tidhol għalih mill-bieb ewlieni tal-Palazz, u ssib ruhek fih mill-ewwel bieb mal-lemin. Taraġ iwasslek fl-ewwel indana ta' "mezzanin" fejn kamra kbira u tilqghek, fiha pittura mdaqqsqa ta' Louis Du Cros turi l-Port il-Kbir int u thares lejn il-Belt u l-Isla min-naħa ta' Bigħi.
  9. "Iċ-Ċittadin l-Ewwel", Partit Laburista, 1996: (manifest elettorali): ara pagna 196/197.
  10. Kienu preżenti: Sur Achille Mizzi, President; Sur Anton Agius Muscat, Viċi-President; Sur Frans Sammut, Segretarju Onorarju; u s-sinjuri, Dr. C. Briffa, Mons. Lawrenz Cachia, J. J. Camilleri, Anton Cassar, Ant. Mercieca, Rev. Patri Victor Xuereb, S.J. Is-Sur Eman. F. Attard, Teżorier Onorarju ma kienu jiflah dak in-nhar.
- Kienet laqgħa li ħadet xi siegħa u fuqha. Fil-bidu tal-laqgħa kien hemm rappreżentanti tal-"media" jisimghu lis-Sur Achille Mizzi jghid kelmtejn ta' ftuħ u jiehdu ritratti tal-preżenti.

(Nota ta' l-Editur: Anton Agius Muscat hatruh Viċi-President fil-laqgħa generali straordinarja tal-Ġimgħa, 24 ta' Novembru 1995.)

Il-Moviment Qawmien Letterarju – Tletin Sena Wara

ACHILLE MIZZI

F'din il-ħarġa ta' "Il-Malti" qegħdin nikkommemoraw it-tletin anniversarju mit-twaqqif tal-Moviment Qawmien Letterarju.

Għal dan l-għan qegħdin f'dan l-għadd nipubblikaw xi xogħlijiet ta' awturi li kienu kkontribwew f'dan il-moviment u li għadhom jiktbu sal-ġurnata tal-lum.

Bħalma wieħed jista' jara, din hija biss għażla rappreżentattiva kemm għax dawk l-imsieħba li kienu jiktbu huma ħafna, kif ukoll għaliex xi wħud intefgħu b'ruħhom u ġisimhom għal hidma foqasma ohra tal-ħajja u ma ssuktawx jiktbu.

Hu x'inhu, jibqa' l-fatt li l-Moviment li nibet mal-qawmien ta' Malta ġdida – Malta Indipendenti ħalla impatt enormi fuq il-mixja tal-letteratura Maltija fl-aħħar snin tas-seklu għoxrin. Jekk wieħed mill-għanijiet li kellu l-Moviment, jiġifieri l-qawmien ta' l-Ilsien Malti llum tbiel xi ftit mal-mixja taż-żmien, mhux hekk jista' jingħad għall-prodott letterarju li baqa' ħaj u huwa xhieda awtentika tat-tigrib u t-tqanqil spiritwali tal-poplu Malti.

Bla ma ngħajbu x-xogħol ta' dawk li kitbu qabilna, nistgħu ngħidu li dak li nkiteb mis-sittinijiet 'l hawn huwa l-qofol tal-letteratura Maltija fl-qasam tagħha u dan mhux biss f'dak li huwa volum iżda, u wisq aktar, f'dik li hija kwalità.

Kontra dak li jaħsbu xi wħud, din ma kinitx kampanja kontra t-tradizzjonalisti, iżda mewġa ta' entużjażmu, qawmien shiħ b'ideali godda li minnhom ittieħdu saħansitra bosta mill-kittieba stabbiliti bħal Karmenu Vassallo, Giovanni Curmi, Pawlu Mifsud, Anton Buttigieg, Wallace Gulia, Valentin Barbara, Kilin, Bertu Cassola u oħrajn.

Il-Moviment ma kienx la akkademja u lanqas għaqda fil-veru sens tal-kelma, u għalhekk dan l-isforz ma setax ikun sostnut għal tul ta' żmien. Kien bħal berqa fid-dlam li, madankollu, ħarrket u ħakmet lil bosta u li ħalliet effett fit-tul mhux biss fil-letteratura iżda wkoll foqasma ohra ta' l-arti bħal dik viżiva u dik mużikali. Anzi jiena naħseb li dan il-Moviment kien l-ewwel u l-aqwa stimulu li laqqa' artisti ma' xulxin minn diversi oqasma u ħajjarhom jaħdmu flimkien.

Dwar dan il-Moviment digà ntqal u nkiteb bil-bosta, iżda valutazzjoni shiħa għad trid issir mhux tant billi jingħadu l-fatti li seħħew darba iżda billi jiġi mistharreg u magħruf il-prodott shiħ ta' dawk li darba kienu protagonisti u li għadhom ħajjin u mimlijin bil-għomor iżidu u jkattru b'xogħolhom il-letteratura Maltija.